

Kapitola 5

Státy Visegrádské skupiny a Rakousko v české zahraniční politice

Michal Kořan

STÁTY VISEGRÁDSKÉ SKUPINY A RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KON- TEXT

Česká středoevropská zahraniční politika vstupovala do roku 2009 s uspořádanými vztahy se všemi partnery a s nadstandardní komunikací s partnery visegrádskými. Blíží se unijní předsednictví ještě více aktivizovalo středoevropskou bilaterální i visegrádskou diplomacii. S několika výjimkami „uspořádanost vztahů“ ovšem také znamená mizivou náplň bilaterální agendy a zaměření středoevropské politiky na multilaterální témata, zejm. NATO a EU. Česká středoevropská politika si z let minulých přinesla deficit v podobě dlouhodobě chybějícího politického strategického zadání či politické diskuse, která by mohla vést k identifikaci strategičtějšího pohledu na středoevropskou politiku, přesahující čistě resortní a exekutivní pohled (příčemž i resortní pohled MZV je roztržštěný a snoubí v sobě často protichůdné názory jednotlivých tematicky či geograficky orientovaných odborů). Ve středoevropské oblasti nebyla v průběhu roku vypracována žádná obecnější strategie. Chybějící politický zájem je ovšem širším jevem, souvisejícím s obecným nezájmem o zahraniční politiku. Politický nezájem byl na exekutivní rovině částečně vyvažován intenzivním zapojením nejvyšších exekutivních činitelů do středoevropské diplomacie.

Bezproblémový chod středoevropské zahraniční politiky však k nezájmu ještě více přispívá a pokud pak dojde na téma s konfliktnějším potenciálem, političtí aktéři se kvůli nedostatečnému přehledu zabývají spíše aktuálními emotivními či krátkodobými problémy než problémy dlouhodobými, strategičtějšími. Tento postřeh se v roce 2009 váže zejména k otevření minulostní agendy prezidentem Klausem v souvislosti s jeho podmínkou podpisu *Lisabonské smlouvy*, což bylo také jediné téma, které částečně rozpoutalo politickou diskusi. Obecným kontextem české středoevrop-

ské politiky rovněž byla pokračující hospodářská krize. Zejména závěr roku pak přinesl posílení diskusí o budoucím fungování EU v souvislosti s dokončením ratifikace *Lisabonské smlouvy*. Kvůli neexistenci politické plnohodnotné vlády však ČR v těchto diskusích se svými středoevropskými partnery neměla přesně definovaný názor.

Nejasný politický kontext tak negativně ovlivnil i středoevropskou politiku, neboť nepolitická vláda J. Fischera se nemohla plnohodnotně zapojit do strategických úvah, které mají a budou mít vliv na celý středoevropský prostor, ať už jde o bezpečnostní, evropské či ekonomické otázky. Obrovské vytížení unijním předsednictvím v první polovině roku a nepolitická vláda ve druhé polovině roku tak přála spíše udržovací zahraniční politice a pokračování v započatých projektech.

VISEGRÁDSKÁ SPOLUPRÁCE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

V průběhu druhého pololetí 2009 (první pololetí maďarského předsednictví V4) se konalo na 150 setkání, jednání a jiných visegrádských akcí. To odpovídá více než jednomu visegrádskému setkání, jednání či akci každý pracovní den. Tento seznam zahrnuje širokou škálu aktivit, od kulturních akcí a odborných konferencí a seminářů, pracovních jednání resortních expertů, setkání velvyslanců států V4 po celém světě, jednání národních visegrádských koordinátorů až po setkání ministrů, předsedů vlád a prezidentů.¹ Z toho je dobře patrná značná hustota „visegrádské sítě“, která se navíc prolíná širokým spektrem aktérů – zahrnuje akademickou obec, neziskové a nevládní společnosti, resortní i nejvyšší diplomatické a politické činitele. Sám počet akcí sice automaticky neznamená jejich kvalitu či obecný přínos visegrádské spolupráci, ovšem množství kontaktů v rámci „visegrádské sítě“ přispívá k socializaci uvnitř tohoto uskupení a ta působí jako jeden z významných impulzů pro udržení či zlepšení visegrádské spolupráce.²

Spolupráce v rámci Visegrádské skupiny v roce 2009 byla ovlivněna jak českým předsednictvím Radě EU, tak visegrádským předsednictvím Polska a ve druhé polovině roku Maďarska. Nemałym dílem se na náplni spolupráce projevila i hospodářská krize, která zvýraznila některá ekonomická témata.

Maďarské předsednictví V4 představilo ambiciózní program, který zdůraznil zejména balkánskou dimenzi vnější visegrádské spolupráce, zároveň se Maďarsko rovněž profilovalo na tématech, jako je energetika, konkrétně diverzifikace energetických zdrojů, a romská otázka.

Vrcholem „balkánského“ důrazu bylo říjnové setkání ministrů zahraničních věcí v Budapešti (více viz níže). Visegrádské země se shodují v potřebě udržet stávající mandát přítomnosti EUFOR v Bosně a Hercegovině a v podpoře NATO *Membership Action Plan* pro Bosnu a Hercegovinu a Černou Horu. V4 se rovněž snaží jasněji nabídnout evropskou perspektivu zemím západního Balkánu, např. podporou vízové liberalizace (zde je ovšem pozice ČR zdrženlivější). V4 se snaží působit jako platforma pro zdůrazňování těchto priorit na evropské úrovni a udržovat evropskou pozornost k tomuto regionu. Ve srovnání s předchozími lety si v tomto úsilí počínala V4 aktiv-

něji, do balkánské agendy zahrnula i energetické otázky a umožnila pomocí tzv. flexibilních projektů Mezinárodního visegrádského fondu (IVF) užívat jeho prostředků i pro zájemce ze Srbska a rovněž nabízí stipendia pro studenty z Kosova.³

Velkým tématem roku 2009 byla energetika. Zájem byl vyvolán mj. plynovou krizí z počátku roku 2009, jíž bylo mimořádně zasvěceno jednání předsedů vlád V4 na počátku ledna 2009.⁴ Energetika byla tématem i pro jednání ministrů zahraničních věcí v květnu a pro jednání předsedů vlád v Krakově na počátku června. Na tomto setkání byl odsouhlasen vznik pracovní skupiny pro energetickou bezpečnost, v níž budou zasedat zmocněnci pro energetiku států V4 (sešla se v listopadu 2009). Kromě ní již funguje pracovní skupina pro energetiku a energetické strojírenství, která v roce 2009 mj. vedla diskusi o liberalizačním balíčku EK a o zásobování plynem. Skupina funguje v gesci MPO. Pro visegrádskou spolupráci je však podstatné, že se v tomto bodě konečně alespoň na obecné úrovni setkaly priority visegrádských států – dlouhodobý zájem Polska a ČR (byla to i jedna z programových priorit unijního předsednictví) – s aktivnějším postojem Maďarska, které se v průběhu roku snažilo profilovat jako vůdčí síla v podpoře projektu plynovodu Nabucco. Na konci ledna 2009 Maďarsko uspořádalo tzv. „summit Nabucco“, kam pozvalo kromě zástupce komise i představitele všech potenciálně zainteresovaných zemí, včetně premiéra Topolánka. Energetika se prolínala i celým maďarským předsednickým programem a i nadále si Maďarsko v této oblasti počínalo aktivně. Jako vrchol bylo plánované výhradně na energetiku zaměřené jednání předsedů vlád na počátku roku 2010.

Dalším maďarským prioritním zájmem bylo získat podporu pro hledání společných řešení romské problematiky. V průběhu roku 2009 začala fungovat pracovní skupina pro romské otázky. Tomuto tématu byla věnována i část setkání prezidentů V4 v Sopotech 10. 9. 2010, což představuje významný politický impulz. Problémem je, že každý z visegrádských států řeší ve vztahu k romským menšinám odlišné otázky, navíc není romská problematika stejně palčivá ve všech čtyřech zemích, a bude proto obtížné hledat vzájemnou solidaritu.

Otázka východního sousedství EU ustoupila v roce 2009 v porovnání s polským předsednictvím do pozadí (ovšem významné jednání ministrů zahraničních věcí, zaměřené na tuto oblast, bylo naplánováno na březen 2010). Toto částečné „zeslabení“ bylo vynahrazeno uspořádáním summitu Východního partnerství v květnu 2009 v Praze. Velkými tématy byla Ukrajina a Bělorusko. V souvislosti s Ukrajinou se Visegrádská skupina snaží působit ve prospěch ukrajinského přiblížování EU, ovšem dlouhodobá dilemata nadále přetrvávají – zpomalení ukrajinských vnitřních reforem na jedné straně a neexistence jasné nabídky evropské perspektivy a obtížná vyjednávání bezvívzového styku na straně druhé. Z konkrétních témat pak zůstává otevřené vyjednávání asociační dohody. Pokud jde o podporu členství NATO, která v minulosti vždy otevřeně od V4 zaznívala, tato rétorika byla s postupem roku 2009 opatrnější. V roce 2009 zintenzivněla komunikace s Běloruskem, pro něž je stále významnější IVF, který nově zavedl tzv. flexibilní projekty (viz níže), z nichž tři byly uděleny právě do Běloruska.

V průběhu polského a zejména pak maďarského předsednictví V4 došlo k profilaci formátu spolupráce V4 + (tj. spolupráce skupiny V4 plus další přizvaní partneri).

Tato profilace měla několik rysů. Zprvč dochází k vědomému cílení formátu V4+ do těch geografických (i tematických) oblastí, které jsou pro V4 dlouhodobě relevantní (Balkán, Východní partnerství, Pobaltí). S tendencí jednoznačněji profilovat formát V4+ souvisí i znatelnější obezřetnost ke spolupráci V4 + se zeměmi a regiony, pokud není jasně definována náplň spolupráce či konzultací. Tento postoj kontrastuje se stavem ještě před cca čtyřmi roky, kdy naopak bylo pohlíženo na externí spolupráci Visegrádské skupiny, byť bez předem jasné náplně, jako na známku prestiže a vitality tehdy zpochybnované V4.⁵ Takový přístup svědčí o nově nabytém sebevědomí V4, která si nepotřebuje deklaratorní spolupráci s vnějšími (a často vzdálenými) partnery dokazovat svůj význam, přednost má konkrétní a praktická spolupráce. Z tohoto důvodu se V4 stavěla zdrženlivě k návrhu egyptského ministra zahraničních věcí, který v říjnu 2009 při návštěvě Maďarska nabídl, že by Egypt měl při V4 statut pozorovatele (tuto roli dosud žádná země při V4 nehrála) a sloužit jako určitá brána středoevropského regionu do Afriky.⁶ Podobně zdrženlivý přístup může postupem doby převládnout i ve vztahu ke spolupráci s uskupením GUAM, s balkánskou *Radou regionální spolupráce*, pokud nedojde k definování jasných priorit spolupráce. Spolupráce mezi V4 a Japonskem byla dohodnuta na setkání ministrů zahraničních věcí již v roce 2007, počítá se s pravidelnými setkáními na úrovni politických ředitelů či státních tajemníků, na okraji jednání ASEM v Hanoji se rovněž setkali ministři zahraničních věcí V4 a Japonska. Tematicky se však v průběhu roku 2009 jeví jako slibnější téma pouze konzultace o udržitelné energetice. Přes určitý zájem o oživení kontaktů s Beneluxem (konaly se konzultace na pracovní úrovni) se v roce 2009 nedařilo nalézat konkrétní témata pro spolupráci. Zajímavé kontakty se uskutečnily na pracovní úrovni mezi V4 a Izraelem, a zejména na počátku roku mezi V4 a Ruskem, což je v historii V4 spíše ojedinělý počín. Naopak se nekonalo vrcholné jednání mezi V4 a Ukrajinou, byť k setkání s ukrajinskými představiteli došlo na úrovni politických ředitelů. Do budoucna by bylo vhodné zamyslet se nad posílením kontaktů V4 s Německem. Jakkoli Německo upřednostňuje bilaterální kontakty a komunikace s visegrádskými partnery by nesměla omezit kontakty bilaterální, v mnoha (i evropských) oblastech nejenže hlas Německa může působit jako pojítka mezi visegrádskými akcenty a pojetím tzv. „starých členských států“, ale hlavně se v mnoha oblastech mohou zájmy visegrádských států a Německa skutečně shodovat. Formát V4+ je v případě chybějící bezprostřední agendy ke spolupráci možné přenášet na IVF formou příspěvků třetích zemí do tohoto fondu či do konkrétních projektů IVF (zatím se to příliš nedaří).

Dalším charakteristickým trendem roku 2009 je navazování vrcholných visegrádských setkání na evropskou politiku či na předem určená jasně definovaná témata. Zde jde zejména o „usazování“ principu pravidelných setkání na úrovni vyšších činitelů MZV před jednáním GAERC či o konzultace před konáním vrcholných evropských summitů. Kromě toho bylo za maďarského předsednictví zorganizováno v říjnu 2009 jednání na úrovni ministrů zahraničních věcí, kterého se spolu s V4 zúčastnilo i předsednické trio (kromě „visegrádského“ Maďarska rovněž Španělsko a Belgie) a zástupci zemí západního Balkánu. Prostřednictvím takto koncipovaného setkání se V4 snaží více vtáhnout do této problematiky i tzv. „staré členské státy“, které tento pro-

stor za svou bezprostřední prioritu nepovažují. V podobném formátu, ovšem zaměřeném na Východní partnerství, bylo připravováno i jednání ministrů zahraničních věcí V4 + předsednického tria (a zástupců států Východního partnerství) na březen 2010 (tohoto setkání se mají zúčastnit i pobaltské státy). Snaha provázat ministerská setkání s předsednickými státy či s představiteli EK existovala i v minulosti (např. setkání ministrů zahraničních věcí v květnu 2009 se zúčastnil švédský resortní ministr C. Bildt; Švédsko od června předsedalo EU), za maďarského předsednictví však tato tendence posílila a dostala jasnější obrysy.

Snaha maďarského předsednictví rozšířit formáty V4+ má svá nesporná pozitiva, mezi něž patří zejména to, že V4 může lépe působit jako platforma pro komunikaci svých prioritních témat na evropské úrovni, a to i za účasti zástupců států, kterých se dané téma dotýká (Balkán, Východní partnerství). Druhou výhodou je konkrétně tematicky zaměřené jednání ministrů či premiérů, kteří se mohou věnovat jen několika specifickým tématům. Jednání je tak možné detailněji a lépe připravit předem a lze očekávat i smysluplnější výsledky. Snaha takto tematizovat jednání (která je ve V4 nová) se naplno projevila při připravovaném setkání na premiérské úrovni v únoru 2010, které bylo zaměřeno na energetiku. Potenciálním i reálným nebezpečím takto širokých setkání je však rozmělnění formátu visegrádského, neboť pokud se jednání V4+ účastní dalších třeba i deset států, diskuse i relevance takového setkání může trpět. Do budoucna tedy bude nutné hledat kompromis, v každém případě je doporučené pokračovat ve větší tematizaci vrcholných schůzek.

Významným úspěchem po mnoha letech marného úsilí bylo představení vůbec prvního společného visegrádského kandidáta pro mezinárodní funkci. Byl jím Čech Pavel Stehlík, jeho (úspěšná) kandidatura byla předložena pro tzv. *steering committee* EXPO 2010. Společná kandidatura byla navíc umožněna tím, že Slovensko svého kandidáta stáhlo. Tento vpravdě historický průlom může znamenat větší budoucí koordinaci a vzájemnou podporu, jakkoli je očekávatelné, že problémy budou nadále přetrvávat (už pro to, že administrativně se každý z visegrádských států mezinárodními kandidaturami zabývá odlišným způsobem). V souvislosti se společnými kandidaturami a jejich koordinací bude velkým tématem pro V4 obsazování postů v *Evropské službě vnější akce* (ESVA). Těžko lze očekávat průnik visegrádských kandidátů do nejvyšších pater ESVA, ovšem V4 by se měla snažit o co největší zastoupení v jejích prioritních oblastech.

Rok 2009 přinesl změnu i v další oblasti, o níž se dlouho hovoří, ale prakticky se dosud nic neuskutečnilo, a tím je spolupráce v konzulárních službách. Již několik let se diskutuje o možnosti vzájemného zastupování v konzulárních službách, nebo alespoň sdílení stejných budov. Finanční krize nutí visegrádské státy k zavírání svých misí, a tím se i zvýšil tlak na spolupráci. Prvním počinem byla dohoda o otevření „Visegrádského domu“ v Kapském Městě (JAR) v budově bývalého českého generálního konzulátu (zrušen v roce 2008). Otevření bylo dohodnuto na březen 2010, výhodou společného zastoupení je dělení nákladů na provoz a tím i možnost poskytovat konzulární služby v místě, kde by jinak zastoupení visegrádských států za současných podmínek nebylo. Konzulární úředníci jednotlivých zemí se budou střídat po jednom

týdnu. Dále se v roce 2009 uvažovalo o otevření společných konzulátů v krymském Sevastopolu, indické Bombaji a v Číně. Tyto plány budou však záviset i na úspěšnosti prvního „Visegrádského“ domu.⁷

Stále významnější roli hraje ve visegrádské spolupráci působení *Mezinárodního visegrádského fondu*, který prostřednictvím strategických grantů a nově i tzv. flexibilních projektů dokáže podporovat hlavní tematické priority visegrádské spolupráce. V roce 2009 bylo (navzdory finanční krizi) rozhodnuto o navýšení prostředků IVF pro rok 2010 o 20 % na 6 mil. EUR. Zároveň byla schválena pravidla pro poskytování tzv. flexibilních projektů, zaměřených na podporu demokratizačních a transformačních procesů východní a jihovýchodní Evropy, jichž se mohou účastnit přímo subjekty z těchto zemí. Prvních 6 projektů směřuje do Běloruska (3) a do Srbska (3).

V oblasti *public relations* se v minulých letech hojně diskutovalo o přiblížení visegrádské spolupráce občanům visegrádských států. V roce 2009 se začala prosazovat i propagace V4 v rámci EU, zejména pak její zviditelnění v Bruselu. Zde by mohlo jít o zajímavý počín z oblasti „visegrádské“ veřejné diplomacie, diskutuje se o plánech na vydávání společného visegrádského časopisu, výstav v Bruselu atd.

Resortní spolupráce

Resortní spolupráce je z praktického hlediska jednou z nejdůležitějších oblastí V4. Aktuální rozsah spolupráce je možné hodnotit na třech rovinách – počet expertních a pracovních setkání, zda došlo k setkání na úrovni ministrů či alespoň náměstků a vlastní výsledky spolupráce. Hodnotit poslední rovinu je obtížné, první dvě jsou však dobrým indikátorem dynamiky spolupráce. Četnost setkání v první polovině roku byla negativně ovlivněna českým unijním předsednictvím, náplň spolupráce pochopitelně závisí na shodách v zájmech jednotlivých resortů. V řadě případů zaznívají z resortů povzdechy nad tím, že náplň např. ministerských setkání chybí, dochází k „setkáním pro setkání“, která spíše než k posílení spolupráce vedou k frustraci z Visegrádu. Určitým řešením by byla důslednější příprava předsednických programů a větší zřetel na rozdíly mezi postoji resortů jednotlivých států.

Tradičně nejhlubší spolupráce funguje mezi resorty vnitra a obrany. Velkým tématem v *oblasti vnitra* byla migrace a zkušenosti z rozšířeného schengenského prostoru, nadále probíhá výměna informací v oblasti veřejné správy, civilní a požární ochrany. V roce 2009 se expertní jednání rovněž zaměřila na boj s extremismem, k setkání ministrů nedošlo. Mezi *ministerstvy obrany* existuje hustá síť kontaktů na pracovní úrovni, na úrovni politických či sekčních ředitelů, konalo se i setkání ministrů. Tématem s velkým potenciálem jsou personální otázky, probíhá komunikace o zapojení do aliančních projektů a konečně se zdá, že se posunuly diskuse o společné modernizaci (na počátku roku bylo na úrovni ředitelů pro vyzbrojování přijato poměrně silně znějící memorandum). Dlouhodobým problémem je, že kvůli neexistenci nového konceptu NATO každý stát nahlíží svou obrannou koncepci podle svého, z čehož vyplývají rozdíly a znesnadňování spolupráce. V rámci obranné agendy V4 občas projevuje názory, které ne vždy odpovídají názorům „velkých hráčů“ NATO či „starých“ členských států EU (dlouhodobě to byla např. Ukrajina), a V4 je tak schopna tyto názory zviditelnovat. Rozvinutější spolupráce funguje na úrovni armád, kde existuje

silná síť kontaktů, konají se společná cvičení a rozvíjí se spolupráce v zavádění nových technologií. Spolupráce resortů *kultury* je tradičně označována za jeden z pilířů V4, ovšem středoevropská kulturní dimenze je značně aktivní i na bilaterální úrovni. Hlavními oblastmi spolupráce v roce 2009 byly památková péče, dopad krize na podporu kultury, společná prezentace kultury a transformace památkových institucí. Velkým tématem bylo hledání způsobů oddělení prostředků na kulturu od státní správy, zde ovšem nepanují jednotné názory.

Vzhledem k množství bilaterálních dohod a bilaterální agendy ve středoevropském prostoru se poněkud snížila role visegrádského formátu v oblasti školství. Spolupráce v oblasti školství a vědy navíc často probíhá i na mimovládní úrovni. V oblasti *průmyslu a hospodářství* byla hlavním tématem energetika, jí bylo zasvěceno i jednání ministrů v březnu 2009, kde diskutovali o druhém strategickém energetickém přehledu. Ministerstva financí více komunikovala v průběhu českého předsednictví V4 (do roku 2007), v průběhu polského a maďarského předsednictví se míra komunikace snížila. Velice úzká kooperace je však mezi celními správami. Téměř nulová spolupráce je pak mezi resorty *práce a sociálních věcí*, jakkoli potenciálních společných témat by mohla být celá řada – obdobné socioekonomické podmínky či obdobné prognózy demografického vývoje, nedostatek pracovních míst apod. Pro nastartování spolupráce by však byl potřebný politický impulz. V *oblasti dopravy* se v průběhu polského předsednictví nepodařilo svolat pracovní skupinu, nekonala se ani expertní, ani ministerská jednání (což ovšem bylo také dáno vytížeností kvůli českému předsednictví Radě EU). Témata za rok 2009 se soustřeďovala zejména na otázky transevropské železniční sítě a evropské podpory železniční dopravy. Resorty *zdravotnictví* byly ve visegrádském formátu dlouhodobě neaktivní, v letech 2008 i 2009 však došlo k setkání na úrovni ministrů i k aktivizaci na pracovní úrovni a k hledání možných témat spolupráce. Těmi jsou např. zdravotnická reforma a problematika HIV, která se s nárůstem migrace do visegrádských států stává aktuálnější.

POLSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Vztah k Polsku se v posledních dvou až třech letech vyvíjel nejdynamičtěji ze všech visegrádských partnerů. Této dynamice přálo jak spojující téma amerického protiraketového systému, ideologická blízkost vládních koalic, časté kontakty na nejvyšších úrovních a v neposlední řadě i názorová spřízněnost prezidentů V. Klause a L. Kaczyňského. K rozvíjení vztahů na občanské a akademické úrovni přispělo ustavení ambiciózního Česko-polského fóra, které zahájilo svou činnost na konci roku 2008. Silným polským symbolickým gestem bylo, že prezident Kaczyński označil za hřích (a tím uznal) okupaci českého pohraničí Polskem v roce 1938.⁸ Na druhé straně se ani přes panující příznivé podmínky nepodařilo v roce 2009 dořešit některá dlouhodobá sporná témata, jako např. český územní dluh, tzv. varšavské nemovitosti a zpoždování dálničního napojení. Deficitem je rovněž slabá úroveň vztahů mezi polskými a českými politickými stranami.

Stejně jako ve vztazích s ostatními středoevropskými státy ovlivnil první polovinu

roku 2009 průběh a výkon českého předsednictví Radě EU. V průběhu předsednictví se Polsko ukázalo jako spolehlivý partner. V případě, že se pozice obou států v konkrétních oblastech neshodovala, většinou dobře fungoval systém „včasného varování“. Jedinou oblastí, kde docházelo k výraznějším rozporům, byla klimatická agenda.

Jak bylo zmíněno, česko-polský vztah byl posilován i společným osudem při vyjednávání o americkém protiraketovém systému. Již v minulých vydáních této ročenky jsme upozorňovali na fakt, že vyjednávací taktika obou států se lišila a rok 2009 tento závěr potvrdil. Ke skutečné koordinaci nedocházelo, konzultace měly spíše informační charakter a často navíc až po uskutečněních jednáních. Odlišná taktika také vycházela z lišící se povahy dlouhodobého vztahu obou států k USA. Polsko k jednání přistupovalo jako dlouhodobý silný spojenec USA a očekávalo za svou vstřícnost patřičnou odměnu, ČR chápala své zapojení do projektu jako příležitost k posílení svého významu v politice USA. Tyto rozdíly se projevovaly např. ve tvrdosti vyjednávání v obou státech.⁹ Přes dílčí rozdíly přispěla dlouhodobá přítomnost této agendy k posílení vztahů mezi ČR a Polskem jak na pracovní, tak na politické úrovni.

V průběhu roku 2009 se nadále polská vláda D. Tuska snažila budovat obraz spolehlivějšího evropského partnera (v porovnání s působením premiéra J. Kaczyńského) a tím si i vylepšit své evropské postavení. Zajímavou změnou bylo i nové zdůrazňování evropské bezpečnostní dimenze, objevily se dokonce úvahy o tom, že Polsko zahrne ESDP jako jednu z programových priorit pro své unijní předsednictví v roce 2011. Tuto novou prioritu Polsko projednávalo s ČR (např. při červencovém jednání ministrů zahraničních věcí J. Kohouta a R. Šikorského). Poté, co USA upustily od svých původních záměrů (září 2009), může dojít i k určitému sblížení názorů stran nutnosti aktivněji kultivovat evropský multilaterální prostor. Polsko se snaží posílit své postavení v evropské politice i aktivitami v rámci tzv. G6 (Německo, Francie, Velká Británie, Polsko, předsednický stát EU a EK). Česká diplomacie by se měla snažit umět této nové polské asertivity využívat, neboť v řadě oblastí s ním ČR sdílí obecné regionální priority (rozšiřování EU, energetická diverzifikace, bezpečnostní komplementarita EU a NATO). Bohužel, v průběhu roku 2009 se na možnostech posilovat oblasti strategické spolupráce podepsal fakt, že v ČR působila přechodná vláda. Ta měla původně skončit na podzim, a ani na jedné straně nebyla proto patrná přílišná vůle řešit strategičtější a zásadnější otázky, vyčkávala zejména polská strana.

Druhá polovina roku se tak nesla spíše v duchu informativních konzultací o visegrádské spolupráci, Východním partnerství, formování nové Evropské komise, Evropské službě vnější akce, vyhodnocení českého předsednictví a popř. o možné spolupráci při polském předsednictví ve druhé polovině roku 2011. Právě maďarsko-polský předsednický tandem v roce 2011 skýtá zajímavý potenciál jak pro další posílení vzájemných vztahů, tak pro komunikaci o středoevropských prioritách na evropské úrovni. Panuje názor, že polské předsednické priority se budou až v 80 % shodovat s těmi českými. S postupem času se ovšem vytrácí shoda v evropských záležitostech, které vyplývají z obdobného postavení jako „nových členských států“ (Schengen, přechodná ustanovení, rozpočtový rámec 2007–2013). Mezi hlavní oblasti shody může nadále patřit především rozšiřování EU, důraz na energetiku, snaha o větší liberalizaci trhu se službami, blízký přístup k rozpočtu v oblastech, např. umístění prostředků na

vědu a výzkum nebo na energetické a dopravní projekty. Tato shoda může být vážně narušena odlišnými zájmy při reformě společné zemědělské politiky, přípravách rozpočtového rámce 2014–2020 a kohezní politiky. Odlišnost zájmů v EU nepředstavuje zásadní překážku, ostatně zájmové koalice v EU se tradičně budují na *ad hoc* a pragmatické bázi. Přesto by spolupráci ČR a Polska v EU napomohlo, pokud by byla cíleně budována a pokud by existoval hlubší vhléd do polských evropských priorit. Zatím je blízkost evropských priorit mezi ČR a Polskem spíše samovolná, nestojí na pevných základech a omezuje se na vybrané oblasti (kromě agendy, vyplývající ze společného osudu „nových členských států“, jde o Východní partnerství a energetickou bezpečnost¹⁰ – přitom i zde existují odlišné názory, např. na rychlost postupu vízové liberalizace vůči Ukrajině, na polsko-ukrajinský návrh na otočení toku ropovodu Oděsa–Brody či polský nesouhlas s výstavbou plynovodu Nordstream).

Jak již bylo uvedeno, pro nastolování širších a strategičtějších debat o spolupráci v multilaterálních fórech neměla přechodná vláda dostatečný mandát. Otevřená témata však zůstávají i v bilaterální oblasti. Z těch dlouhodobých a nejvíce zatěžujících jde o tzv. *územní dluh* (viz kapitola v předchozím vydání ročenky). V roce 2007 došlo na české straně ke změně, v roce 2008 však byl proces vyrovnání opět zbrzděn, mj. kvůli nesouhlasu dotčených obcí, které našly podporu v krajských zastupitelstvích (před krajskými volbami). Regionální politika tak negativně vstoupila do řešení dlouholetého sporu, což naznačuje nedostatek politické vůle celou záležitost rychle vyřešit. Na druhou stranu pozitivně působí skutečnost, že obě největší české strany se již v roce 2008 verbálně zavázaly, že dobré vztahy s Polskem mají přednost před regionálními zájmy. Česká vláda se tímto problémem zabývala v květnu 2009 a předpokládá vytvoření meziresortní komise, která by znovu hledala možnosti řešení. Protože je polská reprezentace pod domácím tlakem, lze očekávat, že bude tato otázka nadále nastolována. Stále zůstává nedorozšířený spor o tzv. varšavské nemovitosti (viz kapitoly v předchozích dvou vydáních ročenky). Na obou stranách existuje politická vůle otázkou čtyř nemovitostí (z nichž nejvýznamnější je budova českého velvyslanectví a rezidence), na které si český stát činí nárok, vyřešit, ve druhé polovině roku probíhala expertní komunikace v rámci pracovní skupiny.

V minulých letech jsme upozorňovali na rušení českých generálních konzulátů v Polsku, což mělo své symbolické i praktické důsledky. Určitou kompenzací bylo rozhodnutí otevřít v Polsku konzuláty honorární, a to konkrétně v Bydgoszczy, Częstochowé (otevřen 8. prosince, honorárním konzulem byl ministrem zahraničních věcí jmenován dlouholetý zástupce Veletrhů Brno, a. s., v Polsku J. Krykwiński) a ve Vratislavi.

Přeshraniční spolupráce

Zasedání (již patnácté) Česko-polské mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci se konalo ve Varšavě na počátku prosince. Po patnácti letech své existence komise částečně ztratila svou původní úlohu iniciátora přeshraničních projektů, neboť již převážil zájem regionů a místních samospráv a nutnost vládní iniciace téměř vymizela. Komise by tedy do budoucna mohla hrát roli určité platformy či podpory zejména pro komunikaci o evropských prostředcích, které jsou klíčové pro realizaci drtivé většiny projektů. Nejvýznamnějšími aktéry přeshraniční spolupráce zůstávají euroregi-

ony (na česko-polském pomezí jich je 6) a svazy obcí. Nejstarší Euroregion Nisa se v prosinci 2009 rozhodl vybudovat tzv. „podnikatelský dům“ pro česko-polské firmy v Liberci, kde by mohly po tři roky za zvýhodněných podmínek působit začínající firmy. Olomoucký kraj se dohodl s polským Opolským vojvodstvím na společném projektu, který by měl podpořit kontakty mezi kulturními a vědeckými institucemi, zabývajícími se kulturním dědictvím a památkovou péčí. Tradičním odvětvím přeshraniční spolupráce je kooperace mezi záchrannými službami, v únoru bylo např. rozhodnuto zřídit v Hrádku nad Nisou základnu pro poskytování příhraniční pomoci pro záchranáře z ČR, Německa a Polska. Do dvou let by přitom měly sanitky z Polska zasahovat v celém libereckém pohraničí a naopak české sanitky v polských regionech Jelení Hora a Zhořelec.

V oblasti *dopravní infrastruktury* se bohužel ani v roce 2009 nepodařilo urychlit stavbu dálnice D47. Polská strana pravděpodobně dokončí dálnici A1 v roce 2011, ale spojení mezi česko-polskou hranicí a Bohumínem bude dokončeno s dvouletým zpožděním, tedy nejdříve v roce 2012. Zpoždění by mohlo přivodit značné dopravní potíže, neboť z polských dálnic může směřovat na sever Moravy až desetitisíce aut denně, které by musely užívat místní komunikace.¹¹ Velké dopravní infrastrukturní projekty sice příliš nepokročily, došlo však k dílčím úspěchům na příhraniční úrovni, např. k propojení Starého Bohumína na Karvinsku s hraničním mostem do Polska i pro automobilovou dopravu a otevření železniční tratě z Harrachova do Sklářské Poreby v Polsku. K obnově došlo po 65 letech, místní obce o ni usilovaly od roku 1991.

Obchodní vztahy – obrana a energetika

Česká strana se v průběhu roku 2009 snažila na diplomatické i politické úrovni podpořit zájmy velkých českých investorů v některých strategických odvětvích polské ekonomiky. Šlo zejména o podporu Aero Vodochody při privatizaci státního podniku PZL Świdnik a polostátní firmy ČEZ. Již v minulém vydání ročenky jsme informovali, že ČEZ v roce 2008 neuspěl při některých svých investičních plánech v Polsku. Podobně neuspělo v roce 2009 Aero Vodochody při plánech na koupi výrobce helikoptér PZL Świdnik, jakkoli byla česká firma v první polovině 2009 (pravda poněkud nečekaně) považována za jednoho z favoritů. Srpnové polské rozhodnutí upřednostnilo italsko-britského uchazeče Augusta Westland, kterému údajně polská Agentura rozvoje průmyslu dala možnost, aby zdvojnásobil svou původní nabídku a Aero přeplatil.¹² Zajímavé na celé kauze bylo i to, že před rozhodnutím byla v polských médiích rozpoutána kampaň proti skupině Penta (vlastníka Aero Vodochody), poukazující na její nejasnou majetkovou strukturu s údajným ruským kapitálem a na napojení Penty na ruské tajné služby. Aero Vodochody se nicméně nadále pokouší o strategické obchody s Polskem, například usiluje o prodej přibližně 16 stíhaček L-159, které by měly nahradit přesluhující polské letouny Iskra.

Po celý rok 2009 se česká strana nadále snažila o vyjasnění nepřehledného majetkového pozadí a dalších záměrů firmy PKN Orlen, která vlastní 63 % strategické české firmy Unipetrol. Česká strana má dlouhodobě zájem o důslednější informování o vývoji v PKN Orlen a dle dostupných informací není v této snaze příliš úspěšná. ČR se o situaci v PKN Orlen zajímá o to více, že v průběhu roku se např. objevovaly

informace o velkých finančních problémech PKN Orlen, které by mohly mít negativní důsledky na jeho aktivity v ČR, a v této souvislosti i o nejrůznějších záměrech PKN Orlen, jako např. odprodeji sítě Benzina, či dokonce informace o prodeji Unipetrolu. Navíc i v roce 2009 pokračovaly arbitrážní soudní spory PKN Orlen s Agrofertem A. Babiše, v nichž v konečném důsledku může jít až o 23 mld. Kč. Nejasné byly záměry PKN Orlen i v souvislosti se zájmem společnosti Royal Dutch Shell prodat svých 16,3 % akcií České rafinérské, přední českého zpracovatele ropy. Unipetrol drží v České rafinérské 51,2 % akcií, zájem o podíl Shellu v České rafinérské¹³ projevil i ruský Lukoil a Jukos. Dlouho nebylo jasné, zda Unipetrol chce, nebo nechce svůj podíl v České rafinérské navýšit. Na začátku prosince se PKN Orlen rozhodl prodat přední český chemický závod Spolanu Neratovice. Na konci roku se rovněž začaly objevovat informace o záměru PKN Orlen přejmenovat síť čerpacích stanic Benzina. Vzhledem k tomu, že ve všech těchto případech jde o významné petrochemické, rafinérské či obchodní firmy, otázka záměrů PKN Orlen se dostávala i na nejvyšší politická jednání – na konci roku otevřel tyto otázky i český ministr průmyslu a obchodu na jednání se svým polským kolegou.¹⁴

Tyto informace naznačují přetrvávající neochotu Polska pouštět české subjekty ke strategičtějším obchodům a rok 2009 v tom nepřinesl žádnou větší změnu. Určitým testem budou úspěchy v dalších aktivitách společnosti ČEZ, jemuž byla také vyjadřována diplomatická podpora. ČEZ se počátkem srpna nejdříve rozhodl nezúčastnit tendru na privatizaci podílu v polské energetické společnosti Enea, o niž měl původně zájem, ale v listopadu své rozhodnutí změnil a do tendru se na druhý pokus zapojil spolu s německou společností RWE. Na podzim ČEZ usiloval o dohodu s polským plynárenským monopolem PGNiG na spolupráci při stavbě plynové elektrárny s výkonem 800 megawattů na západě Polska. Dále měl ČEZ zájem o koupi 88 % akcií městské teplárenské společnosti PEC ve Slezské Rudě za částku více než 80 mil. Kč a o koupi dalších dvou polských elektráren a tepláren ve městech Zabrze a Bytom (v listopadu se dostal do druhého kola privatizace).

V oblasti energetiky se v roce 2009 rýsoval i další projekt, a to stavba 30 km dlouhého česko-polského přeshraničního plynovodu, jehož stavbu by realizoval český RWE Transgas Net a polský Gaz-System a který by měl přispět k diverzifikaci přepravních cest v Evropě. Rovněž polské subjekty byly aktivní v energetické oblasti v ČR – v říjnu založila polská energetická společnost Tauron dceřinou firmu pro obchodování s elektřinou, Tauron Czech Energy.

Obchodní vztahy – další oblasti

Polsko se v posledních pěti letech drží na pozici třetího největšího obchodního partnera ČR, po Německu a Slovensku. Za prvních osm měsíců roku 2009 se navíc Polsko podruhé (poprvé to bylo v roce 2007) za posledních osm let dostalo i na pozici třetího největšího vývozce do ČR. České tradičně aktivní saldo se za prvních 8 měsíců změnilo na mírně pasivní (ovšem pouhých 811 tis. EUR). Po řadě let trvalého nárůstu vzájemného obchodu došlo kvůli světové finanční a hospodářské krizi poprvé k propadu – celkově se obchod za prvních 10 měsíců 2009 propadl na 76,6 % oproti stejnému období roku 2008, vývoz na 71,8 % a dovoz na 82,1 % (zde je patrný větší

propad vývozu oproti dovozu).¹⁵

Navzdory zhoršené statistice obchodu narostl za prvních 10 měsíců vývoz vozů Octavia do Polska (o 28 %) a v říjnu byla nejprodávějším autem, Škoda Fabia byla druhá. Po propadu z počátku roku 2008 na druhé místo si tuto pozici automobilka Škoda podržela i v roce 2009.¹⁶ Dobře si v Polsku v roce 2009 vedly české firmy v dopravním oboru – Plzeňská Škoda Transportation vyhrála výběrové řízení na dodavatele nových tramvají za cca 1,6 mld. Kč. V říjnu 2009 začala modernizovat ostravská společnost TCHAS část polské železniční tratě mezi Varšavou a Gdyní, celkem šlo o zakázku za 3,5 mld. Kč. Firma TCHAS tak navázala na úspěch z roku 2006, kdy získala jako první zahraniční firma kontrakt na modernizaci železniční tratě (na východě Polska). Hodnota celého kontraktu přesáhla 49,8 mld. Kč. Významnou zakázku stavby 23 km dlouhé dálnice A4 na jihu Polska za necelých 5 mld. Kč dostalo konsorcium polského Polimexu Mostostal, českého Metrostavu a slovenského Doprastavu. Protože Polsko nadále plánuje intenzivní investice do dopravní infrastruktury, tato oblast bude nadále velice perspektivní.

Nadále je v Polsku značně aktivní finanční skupina Penta. Kromě již zmíněných snah o koupi polského výrobce helikoptér a prodeje letounů L 159 např. koupila v roce 2009 polskou drátovnu Drumet za 716 mil. Kč, v červenci koupila 90 % podílu v polské firmě DD Lab, vlastníci síť deseti zdravotnických laboratoří. Naopak skupina Penta se po 15 měsících zbavila mobilního operátora Mobilking.

RAKOUSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

Rakouský bilaterální vztah (spolu s tradičními problematičnými položkami) byl v první polovině roku odsunut na okraj zájmu kvůli českému unijnímu předsednictví a s určitými výjimkami tento trend trval i ve druhé polovině roku. To bylo dáno i působením přechodné nepochitické vlády J. Fischera a závažnými hospodářskými evropskými a globálními problémy. Díky probíhajícímu českému předsednictví se podařilo vyjednat, aby nový rakouský ministr zahraničních věcí Michael Spindelegger vycestoval na svou první oficiální návštěvu (8. ledna) právě do České republiky (namísto obvyklé návštěvy Švýcarska). Česká strana na jednání tradičně nadnesla téma otevření rakouského pracovního trhu (který ovšem Rakousko ponechalo pro české občany uzavřený i na další dva roky). Jinak se však jednání neslo zejména v duchu unijní problematiky, zejména právě vrcholící plynové krize.¹⁷ Obdobně tematicky byla laděna i návštěva rakouského kancléře Wenera Faymanna na konci ledna, kterého přijal jak premiér Topolánek, tak prezident Klaus. Jinak v průběhu předsednictví Rakousko nepůsobilo (např. na rozdíl od Německa a částečně i visehradských zemí) jako blízký partner a podporovatel, avšak respektovalo české priority a jediné sporné místo snad mohlo být vyvoláno některými českými vyjádřeními v reakci na lednový konflikt v Gaze. Negativně se na komunikaci stran českého předsednictví projevil březnový pád české vlády. Mediální hodnocení českého předsednictví však bylo v Rakousku téměř nejhorší (spolu s Francií) ze všech evropských států, což mj. souvisí i s dlouhodobě špatným obrazem české zahraniční politiky v rakouských

médiích.¹⁸

Téma *jaderné elektrárny Temelin* oproti rokům 2007 a 2008 zaznamenalo další uklidnění, čemuž přispělo i fungování meziparlamentní komise k Temelinu v letech 2007 a 2008 (viz kapitoly v předchozích vydáních ročenky). Problémy však nadále budou působit dvě témata – rozšíření JETE a hledání úložiště jaderného odpadu (zatím plánované u jihočeských Boletic). Tato témata v roce 2009 figurovala spíše pouze na zemské úrovni (Horní Rakousy) a u protiatomových aktivistů (Atomstopp Temelin). Horní Rakousy nadále zpochybňují právní rámec posouzení vlivu dostavby JETE na životní prostředí (EIA) a u zemského soudu v Linci bylo rozhodováno o žalobě proti JETE. Rovněž někteří poslanci krajně pravicových stran podnikali různé kroky (např. podání žaloby u štrasburského soudu pro lidská práva), ovšem jediným posunem v roce 2009 byl rozsudek lucemburského Evropského soudního dvora. Ten v říjnu odmítl možnost, že by rakouské soudy mohly rozhodovat o české jaderné elektrárně. I relevance dalších rakouských kroků zůstává pochybná.

Na oficiální bilaterální úrovni zaznělo téma jaderné energetiky jen výjimečně – např. při setkání českého premiéra Fischera a rakouského kancléře Faymanna. Faymann sice kritizoval ČR za nedostatečnou výměnu informací, ale zdůraznil suverénní právo každé země vybírat si své zdroje energie. V každém případě bude i do budoucna nutné počítat s konfliktním potenciálem spjatým s jadernou energií, už pro to, že dle jednoho z posledních průzkumů veřejného mínění si 80 % Rakušanů přeje uzavření JETE, oproti tomu 71 % Čechů jaderným elektrárnám důvěřuje.¹⁹

V loňském roce jsme se zmínili o možném rostoucím konfliktním potenciálu tzv. minulostní agendy (spjaté s poválečným odsunem sudetských Němců a dekrety prezidenta republiky /dále tzv. Benešovými dekrety/). Minulostní témata nebyla od vstupu ČR do EU zásadní a životní otázkou česko-rakouských vztahů. Již v průběhu roku 2008 však *Sudetoněmecké krajanské sdružení* za přispění lidoveckého mluvčího pro záležitosti vyhnanců Norberta Kappellera usilovalo o to, aby se minulostní otázky dostaly na nejvyšší bilaterální úroveň. Předchozí vláda kancléře A. Gusenbauera tyto otázky nastolovala, nový rakouský ministr zahraničních věcí však na konci roku 2008 dával najevo, že bude ochoten tuto problematiku znovu otevřít.²⁰ Tyto obavy se bohužel potvrdily a od poloviny roku 2009 začal rakouský ministr zahraničních věcí minulostní otázky skutečně nastolovat na bilaterálních jednáních. Tendenci věnovat se minulostním otázkám pak rakouský ministr potvrdil na konci listopadu i při odpovědi na interpelaci poslance R. Widmanna (BZÖ), v níž si krajně pravicový poslanec stěžoval na malou aktivitu rakouské vlády vůči plánované stavbě sochy prezidenta E. Beneše v Brně. M. Spindelegger se hájil tím, že otázku tzv. Benešových dekretů pravidelně nastoluje a navíc se nad rámec původní interpelace dotkl otázek náhrad či právních nároků vysídlených Němců.²¹ Asertivnější postoj k minulostní agendě lze pochopitelně interpretovat i jako poselství lidoveckého ministra vůči voličům, tedy do Rakouska a do jeho strany. V každém případě se však prokazuje mobilizační a konfliktní potenciál této agendy, což bude nadále do budoucna zatěžovat česko-rakouské vztahy.

Ke znovuotevření minulostních otázek ovšem přispěla i česká strana, a to aktivnětami prezidenta Klause, který navázal svou podmínku podpisu *Lisabonské smlouvy* na obavy z prolomení tzv. Benešových dekretů. Rakousko dle očekávání tento krok

pobouřilo a prohlášeními kancléře i ministra zahraničních věcí jednoznačně odmítlo jakékoli změny v již vyjednané *Lisabonské smlouvě*, přičemž rakouský kancléř doslova prohlásil, že „českými interpretacemi“ *Lisabonské smlouvy* se práva sudetských Němců nezhorší,²² na řešení navržené kabinetem J. Fischera však Rakousko nakonec přistoupilo. Klausův krok bezprostředně nakonec vztahy se středoevropskými partnery zásadně nezhoršil, a to zejména díky prioritnímu zájmu členských států EU dovést do konce ratifikační proces *Lisabonské smlouvy*, do něhož bylo vloženo obrovské množství politického kapitálu i času. V každém případě však V. Klaus bez konzultace a koordinace s dalšími exekutivními aktéry narušil dlouholeté zásady české středoevropské politiky, které vycházejí ze snahy neotvírat minulostní otázky na nejvyšší politické úrovni. Aby obdobný postoj zaujímali i dotčení partneři, stojí velké diplomatické úsilí, které V. Klaus svým krokem ohrozil. Kvůli tomuto neuváženému kroku (z pohledu české středoevropské politiky) může být budoucí úsilí o depolitizaci minulostních otázek obtížnější, jak ostatně ukázala i zmíněná listopadová odpověď rakouského ministra zahraničních věcí na interpelaci. Teprve další měsíce ukáží, jakým způsobem bude česká diplomacie na tento trend reagovat.

Rok 2009 ovšem v mnoha ohledech ukázal, jak dalece oba státy usilují o to, aby přinejmenším na symbolické úrovni byla zachována vysoká intenzita vztahů i akcí. Toto úsilí potvrdily jak opěťované návštěvy exekutivních činitelů (premiéři a ministři zahraničních věcí), ale i květnová návštěva rakouského prezidenta Heinze Fischera v ČR a blízká spolupráce obou států na oslavě dvacátého výročí pádu železné opony. Neopominutelný význam má i dohoda mezi ministry zahraničních věcí, že se budou pravidelně každý půlrok scházet. Tím by se bilaterálně mohlo podařit nahradit deficit kontaktů na této úrovni, kterým česko-rakouský vztah v porovnání s intenzitou vztahů s visegrádskými státy může trpět. Ke zvěcnění minulostní diskuse může přispět komise historiků, jež vznikla na základě memoranda, podepsaného ministry zahraničních věcí v září 2009. Záběr komise bude širší, ale umožní i zkoumání kontroverzní otázky pro vzájemné vztahy, tj. poválečného odsunu sudetských Němců a tzv. Benešových dekretů. Rakouská strana věří, že komise přinese sblížení pohledů na společnou poválečnou historii. Je ovšem pravda, že historická komise fungovala již zhruba před deseti lety a příliš výsledků nepřinesla. V každém případě učinila ČR vstřícný krok, neboť tím demonstrovala schopnost neuzavírat se před potenciálně palčivými tématy.

Rok 2009 přinesl uklidnění i v dalším tématu, které čeřilo bilaterální vztahy v minulých dvou letech. Byly jím americké plány na výstavbu radarové základny na území ČR. V roce 2009 se však toto téma již téměř nevyskytovalo, jakkoli již dříve velice kritický rakouský ministr obrany Norbert Darabos zářijové americké rozhodnutí neumísťovat do střední Evropy prvky své protiraketové obrany uvítal a celý plánovaný systém označil za „nesmyslný“.²³ Určitého zklidnění se dočkala i situace policejní „šikany“ na česko-rakouském pomezí. Tento problém se postupně z nejvyšší bilaterální agendy vytratil, jakkoli na pracovní úrovni je nadále sledován (a přetrvává zejména ve vztahu k Bavorsku). Oproti roku 2008 došlo k nárůstu počtu čečenských běženců, kteří po vstupu do „Schengenu“ z Polska přes ČR směřují do Rakouska, ovšem ani toto téma (oproti roku 2008) nebylo bodem bilaterální agendy na vyšších úrovních.

Postupně řešení hlavních bilaterálních problémů stále více obnažuje otázku, jaký

potenciál vlastně mají česko-rakouské bilaterální vztahy v širším kontextu. Ve srovnání s ostatními středoevropskými partnery, včetně Německa, se totiž ukazuje, že vzájemně výhodná spolupráce s Rakouskem je myslitelná pouze na *ad hoc* základě, nikoli na základě pevného a dlouhodobého partnerství. Oba státy rozdělují jak lišící se zájmy a akcenty (např. ve vztahu k východnímu a jihovýchodnímu sousedství EU, energetice, SZBP), tak i stále nepřekonaná vzájemná nedůvěra. Největší potenciál nadále zůstává v oblasti *ad hoc* projektů, přeshraniční spolupráce, kulturní spolupráce a pochopitelně hospodářských vztahů (vše viz níže). Budoucnost ukáže, zda neuvažovat o užší spolupráci v oblasti evropské regionální spolupráce a kohezní politiky, kde se budou pozice ČR spíše blížit Rakousku a Německu než státům na východ od ČR.

V *bezpečnostní a obranné oblasti* česko-rakouského vztahu jsme v minulých dvou letech podrobně sledovali průběh vyjednávání o koupi rakouských transportérů Pandur II rakouské firmy Steyer, který se postupně stal z obchodního případu politickým bilaterálním tématem (viz též v kapitole 4 – *Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky*). Vláda nakonec dle očekávání na počátku března 2009 schválila koupi 107 kusů ozbrojených transportérů za 14,4 mld. Kč. Jak je zjevné z této finální ceny, české straně se nepodařilo vyjednat udržení prvotního požadavku, a to snížení celkové ceny tak, aby zůstala původní cena za kus. ČR tedy namísto 21 mld. Kč za 199 transportérů zaplatí 14,4 mld. Kč za 107 vozidel, což představuje téměř 70 % z původní ceny. Česká republika tedy za 70 % ceny získala 53 % původně plánované dodávky (protože hlavním argumentem pro snížení zakázky byla právě cena, pak vyvstává otázka, proč se české vládě nepodařilo vyjednat lepší podmínky). 30. září došlo ke slavnostnímu předání prvních vozidel, poslední by měla armáda převzít v roce 2013. Na jejich kompletaci se bude podílet řada českých firem. Prodej rakouských obrněných vozidel tedy byl v roce 2009 dokončen, prodej českých lehkých bitevníků L-159 se dle dostupných informací za rok 2009 neposunul za stadia nabídek. V létě 2009 byly vedeny diskuse o plánech na bojové uskupení sil rychlé reakce, které by AČR mohla vytvořit spolu s vojáky Rakouska, Německa, Chorvatska a Makedonie.²⁴

Významným příspěvkem k budování vzájemné důvěry i pragmatické kooperace by mohla být spolupráce ve sféře diplomatického zastupování v cizině a v konzulární oblasti. Ta byla tématem jednání ministrů zahraničních věcí v červnu i v září. Prvním konkrétním vyjádřením této spolupráce bylo působení českého diplomata na rakouském ZÚ v černohorské Podgorici. Kontakty by mohly být posíleny i výměnou diplomatů a úředníků jednotlivých resortů. Částečně podobným směrem se např. vydal český ministr zemědělství, který získal jako prestižního konzultanta pro unijní předsednictví bývalého komisaře pro zemědělství Rakušana Franze Fischlera.

Prozatím největší potenciál má *přeshraniční spolupráce*, která také přináší nejnámennější výsledky. Symbolickou podporu právě přeshraniční a regionální spolupráci dlouhodobě vyjadřuje prezident Klaus, v roce 2009 např. březnovým přijetím dolnorakouského hejtmana Erwina Prölla, kdy náplní jednání byla mj. právě přeshraniční spolupráce. V lednu bylo podepsáno česko-rakouské memorandum, které otevřelo cestu k penězům z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF). Podporu regionální a přeshraniční spolupráci by rovněž mohl přinést nový rakouský velvyslanec Ferdinand Trauttsmandorff, který v ČR působí od ledna 2010 a který má o tuto

problematiku zájem.

Jedním z nejnambicióznějších projektů v přeshraniční spolupráci je *region CENT-ROPE*, jehož fungování je podpořeno zhruba 120 mil. Kč od EK, zahrnuje osm krajů a zhruba sedm milionů obyvatel z ČR, Rakouska, Maďarska a Slovenska. Jeho aktuální zaměření se týká dopravní obslužnosti a zaměstnanosti a jeho ambicí je působit i jako silný hlas na evropské úrovni. Nedílnou součástí přeshraniční spolupráce se stala spolupráce českých a rakouských policejních oddílů, které dohlíží na ostrahu hranic mezi jižní Moravou a Dolními Rakousy. Společné středisko v Mikulově-Drasenhofen vzniklo v roce 2006 a od té doby se počet zpráv, které si ročně rakouští a čeští policisté předávají, zvýšil patnáctkrát.²⁵ Rozšiřují se také možnosti „přihraničního“ jazykového vzdělávání. Vitalitu zájmu o *kulturní spolupráci* dokázala v roce 2009 zejména Dolnorakouská zemská výstava, která se vůbec poprvé pořádala také na českém území, v Telči. Od dubna do září na ni přišlo 300 000 návštěvníků.³⁰

Pro přeshraniční i obchodní spolupráci je nutné kvalitní *infrastrukturní napojení*, které v případě Rakouska citelně schází. O průtazích stavby rychlostní silnice R52 jsme již psali v minulých vydáních ročenky. V roce 2009 zasadil další ránu tomuto projektu český Nejvyšší správní soud, když na konci listopadu zrušil územní plán Břeclavska kvůli tomu, že nebyl vydán v souladu s předpisy o posuzování vlivu na životní prostředí. Bez územního plánu přitom není možné vydat územní rozhodnutí, nezbytné k výstavbě silnice ve směru na Mikulov.²⁷ Otázka silnice R52 se přitom objevuje i na bilaterálních jednáních na nejvyšších úrovních, jde tedy o politizující se téma, byť nikoli vyhrocené. Rakouská strana by spíše hlavně potřebovala znát jasnou českou pozici a budoucnost projektu, které ovšem do konce roku 2009 známy nebyly. Na dálniční propojení mezi Brnem a Vídní začaly také naléhat i čtyři polské regiony, ležící na koridoru Gdaňsk–Brno–Vídeň. Svůj tlak vystupňovaly podepsáním deklarace devíti regionů (4 polské, 3 české a 2 rakouské), v níž vyzývají k dokončení dálničního napojení. Dle dostupných informací nepokročilo ani propojení jihu Čech s Horními Rakousy. Jednou z mála dobrých zpráv, které se týkají propojování dopravní infrastruktury, je úplná elektrifikace železničního spojení Vídně a Znojma, projekt za 1,23 mld. Kč byl z většiny spolufinancován z evropských fondů.²⁸

V oblasti *životního prostředí* došlo v říjnu k podpisu dohody o prodeji 3,5 milionu emisních poukázek na vypouštění oxidu uhličitého, česká strana využívá prostředky získané z prodeje emisních povolenek na program „Zelená úsporám“. Ministři životního prostředí rovněž podepsali dohodu, jejímž cílem je zamezit šíření kůrovce na česko-rakouském šumavském pomezí.

Obchodní vztahy

Stejně jako v případě dalších střeoevropských států, i česko-rakouská obchodní výměna měla v roce 2009 klesající tendenci (informace jsou již za celý rok 2009). Celkový meziroční index zaznamenal pokles na 81,7 %, vývoz se propadl na 85,6 % a dovoz na 81,7 % (k poklesu dovozu došlo ovšem již v roce 2008). ČR si zachovává poměrně stabilní kladné saldo, které se sice zmenšilo v roce 2007, ale po poklesu dovozu v letech 2008 a 2009 se vrátilo k původním hodnotám. Rakousko bylo v roce 2009 sedmým nejvýznamnějším obchodním partnerem (posun o jednu příčku oproti

roku 2008). Přitom je naším šestým nejdůležitějším exportním trhem a osmým největším exportérem do ČR. Rakousko je po Nizozemsku a SRN tradičně třetím největším investorem v ČR. ČR byla v roce 2009 naopak šestým nejvýznamnějším exportérem do Rakouska s podílem 3,8 % na celkovém rakouském dovozu (po SRN, Itálii, Švýcarsku a Číně) a pátým největším odbytištěm rakouského zboží s podílem rovněž 3,7 % na celkovém rakouském vývozu (po SRN, Itálii, USA, Švýcarsku a Francii).

Největší přebytky má ČR v obchodu se stroji a přepravními zařízeními, které jsou i celkově nejvýznamnější skupinou v českém vývozu. Pasivního salda naopak ČR dosahuje u chemikálií, průmyslových polotovarů a potravin. Nejvýznamnějšími investory v ČR nadále zůstávají banky (na prvních třech místech) a dále firmy se stavebninami či stavební firmy.²⁹

Z konkrétních aktivit za rok 2009 rozhodně stojí za zdůraznění spojení střeoevropských burz (Vídeň, Praha, Budapešť, Lublaň) do CEE Stock Exchange Group, čímž vznikla skupina s tržní hodnotou okolo 3,2 bil. Kč. V roce 2009 docházelo i k posilování přítomnosti rakouských společností v českém zdravotnictví, v září rakouský Vamed koupil provozovatele tří nemocnic a jedné kliniky ve středních Čechách,³⁰ rakouský kapitál posiloval i v oblasti zpracování odpadu, kde si aktivně počíná např. firma Energie AV. Tato firma v říjnu koupila Tehor (rokycanské tepelné hospodářství) za cca 40 mil. Kč. Výraznou expanzi do ČR zaznamenávají rakouské velkoobchody s nábytkem (nově jde o společnost XXXLutz, ale nové prostory otevřela i Kika).

SLOVENSKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

V roce 2009 se ze vzájemných vztahů téměř vytratila spornější témata z roku 2008 (americká radarová základna, Kosovo), oproti tomu byla zvýrazněna některá témata evropská (ratifikace *Lisabonské smlouvy*). Ještě více než v případě ostatních střeoevropských států se do bilaterální relace vepsala plynová krize. Pokračovala nadstandardní diplomatická výměna na všech úrovních (byť premiér Fischer na svou první zahraniční cestu nejel tradičně na Slovensko jako M. Topolánek, nýbrž do Bruselu, na Slovensko nicméně jako na svou první návštěvu cestoval nový ministr zahraničních věcí J. Kohout). Potvrzením kvality vztahů bylo otevření nové budovy slovenského velvyslanectví v ČR, kterého se zúčastnili premiéři i ministři zahraničních věcí obou států. Nadále chyběla významnější bilaterální témata, česko-slovenský vztah se nesl zejména v duchu otázek evropských a transatlantických. Přesto bylo realizováno několik velice konkrétních praktických projektů, které vypovídají o skutečně nadstandardní vzájemné blízkosti obou států. Specifikem je česká vnímavost vůči eskalaci slovensko-maďarského napětí, v souvislosti s níž se více než v předchozích letech objevovala tzv. maďarská otázka. ČR se však až na výjimky (viz níže) snažila k slovensko-maďarským sporům stavět neutrálně. Dokladuje to např. poselství české vlády, které tlumočil premiér Fischer na konci července při své návštěvě Budapešti.³¹ Stejně jako Polsko i Slovensko nelibě neslo pád české vlády uprostřed předsednictví a její následnou výměnu. I Slovensku totiž bylo jasné, že kromě poškození vlastní pověsti

vrhne neúspěch českého předsednictví špatné světlo na všechny tzv. „nové členské země“.³² Negativní tón ostatně zavládl i ve slovenských médiích. Slovenská evropská politika je tradičně více konsenzuální, na slovensko-české úrovni vpadl do klidných vod slovenské evropské politiky až V. Klaus se svým požadavkem na výjimku z *Lisabonské smlouvy*. Slovensko dokonce v jednu chvíli hrozilo, že zablokuje schválení výjimky, pokud se nerozšíří i na Slovensko.³³ Nakonec se sice našlo kompromisní řešení, ale i zde se ukazuje, že český prezident svým krokem narušil stabilitu další klíčové středoevropské bilaterální relace.

Jak bylo předesláno, ČR se snažila nevstupovat do eskalace slovensko-maďarského sporu, k níž docházelo od léta 2009. Přesto zaznívaly některé hlasy, které odrážely spíše empatii vůči slovenskému pohledu na věc. Například J. Paroubek vyzval v polovině června ministra zahraničních věcí, aby reagoval na požadavky Hnutí za lepší Maďarsko, které dle něho vyvolávají nebezpečí národnostního napětí a narušují proces dobré spolupráce.³⁴ MZV na tuto výzvu nereagovalo a přidrželo se neutrální pozice, což lze vzhledem k celkovému uspořádání středoevropských vztahů a pozici ČR považovat za jediné možné východisko. Rovněž prezident V. Klaus neváhal vyjádřit obavy z maďarských tendencí rozšiřovat svůj vliv do zahraničí i z jejich zvyšující se asertivity vůči maďarským menšinám v zahraničí. Na zářijovém setkání V4 v Sopotech musel V. Klaus dokonce některá svá vyjádření v tomto smyslu vysvětlovat na tiskové konferenci³⁵ (je ovšem fakt, že navzdory dobrým česko-maďarským vztahům se drobné rozdíly mezi českým a maďarským prezidentem dosud objevily na každém visegrádském prezidentském setkání a týkaly se jak např. evropské problematiky, tak i fungování V4 samé).

Rok 2009 navázal na přísliby úzké spolupráce v obranné a bezpečnostní rovině. Významným mezníkem je vznik česko-slovenského bojového uskupení EU, které mělo pohotovost od 1. července do konce roku 2009. Až 2200 vojáků AČR a 400 příslušníků ozbrojených sil Slovenska bylo připraveno ve druhé polovině roku operovat kdekoli na světě v okruhu 6000 km od Bruselu.³⁶ Kromě toho se znovu objevily úvahy o spolupráci při modernizaci ruských vrtulníků typu Mi (8, 17, 171), spolupráce by se zúčastnily ještě další státy NATO.

Mezi další projekty blízké kooperace ČR a Slovenska patřila dohoda podepsaná v dubnu 2009 náměstkyně ministrů zahraničních věcí o spolupráci a propojování zahraničních rozvojových aktivit. První společné projekty by se měly uskutečnit v Srbsku, uvažovalo se ovšem i o Afghánistánu a Mongolsku.³⁷ V dubnu byla definitivně (na úrovni vlády) rovněž schválena dohoda o společném zastupování v Mezinárodním měnovém fondu a Světové bance (Slovensko se vzdalo role poradce výkonného ředitele fondu, ale získalo vyšší post „senior poradce“ MMF, český zástupce reprezentuje oba státy ve stejné funkci ve Světové bance).³⁸ Obdobně jako v případě Polska a Rakouska probíhaly konzultace o dohodě o vzájemném využívání zastupitelských úřadů (toto téma bylo např. nastoleno při květnové cestě J. Kohouta do Bratislavy). Symbolickým gestem byla slovenská solidarita s ČR poté, co Kanada zavedla víza pro české občany. Slovenský ministr zahraničních věcí toto rozhodnutí v září kritizoval a prohlásil, že Bratislava podpoří vše, co by mohlo pomoci nastalou situaci změnit.

V červnu se sešla Česko-slovenská mezivládní komise pro *přeshraniční spolu-*

práci. Mimo jiné se při jejím zasedání projednávala mezistátní dohoda, potřebná pro prodloužení splavnosti vodní cesty (Baťův kanál) do Hodonína a dále na Slovensko, která pak byla součástí i jednání na úrovni prezidentů na konci června v Bratislavě. V dopravním propojování byly realizovány spíše menší, příhraniční projekty, spolufinancované např. z Operačního programu EU Přeshraniční spolupráce ČR–SR.

Obchodní spolupráce

Celkově obchod se Slovenskem v roce 2009 v souvislosti s krizí prudce klesal, a to více než o pětinu. Česká republika nadále zůstává druhým největším obchodním partnerem SR. Vzájemný zahraničněobchodní obrat za rok 2009 dosáhl 9,846 mld. EUR a představoval 12,58 % celkového obratu SR v roce 2009. Vzájemná bilance byla během roku 2009 vcelku vyrovnaná (slovenský vývoz do ČR převýšil český vývoz na Slovensko pouze o 404,4 mil. EUR). Mezi hlavní položky českého vývozu na Slovensko patří silniční vozidla (Škoda, autobusy Karosa a SOR), stroje a zařízení, železo a ocel, kovové výrobky, nerostná paliva, chemikálie, průmyslové výrobky a potraviny. Slovensko do ČR vyváží především tržní výrobky, nerostná paliva, stroje a zařízení, chemikálie, průmyslové výrobky, potraviny a surové materiály. V roce 2008 (za rok 2009 nebyly údaje k dispozici) byla Česká republika podle údajů slovenské centrální banky největším investorem na Slovensku. Objem českých investic dosáhl 15,5 mld. Sk (zhruba 13,1 mld. Kč), přičemž celkové investice na Slovensko činily v roce 2008 téměř 29 mld. Sk.

V roce 2009 se nadále prohlubovala tradičně dobrá spolupráce *v oblasti energetiky* – ať už jde o spolupráci na vládní, či na obchodní úrovni. Nejviditelnějším projektem je společná česko-slovenská iniciativa vytvoření Evropského jaderného fóra. Konkrétním výsledkem „jaderné“ spolupráce byla dohoda na nejvyšší politické úrovni z roku 2008 o zapojení ČR do budování nových slovenských jaderných kapacit. V roce 2009 již docházelo k realizaci prvních projektů. Na konci října byl připraven vznik společného podniku slovenské státní Jaderné a vyřazovací společnosti (JAVYS) a české polostátní firmy ČEZ, který by se měl postarat o stavbu nového bloku jaderné elektrárny Jaslovské Bohunice (slovenská vláda si ČEZ vybrala na konci roku 2008 jako partnera pro výstavbu bez výběrového řízení).³⁹ Vznik nového podniku pod názvem Jaderná energetická společnost, v níž drží 51 % slovenská JAVYS, schválila v listopadu EK. Kromě toho se české firmy podílejí i na JE Mochovce – Královopolská RIA dostala zakázku na čisticí a havarijní systémy pro JE Mochovce za 2,5 mld. Kč, Škoda Power na kondenzátory za zhruba 650 mil. Kč.

Velkým příspěvkem do energetické spolupráce byla česká pomoc Slovensku v době lednové plynové krize. Plyn, který na Slovensku po 11 dnech odstávky kriticky chyběl, se na slovenské území dostával prostřednictvím české plynové přenosové soustavy z náhradních západoevropských zdrojů. Mimořádným počinem rovněž bylo propojení elektrických přenosových soustav, k němuž došlo na základě podepsání *Protokolu o propojení národních trhů s elektřinou* (květen 2008) na konci srpna 2009. Od propojení obou trhů se očekává zlepšení konkurenční situace na trhu, dostupnost elektřiny s dostatkem přenosové kapacity a stabilizace cen pro konečné spotřebitele. K fúzím docházelo i v soukromé sféře. V říjnu např. vznikl Energetický

a průmyslový holding (EPH), který je společným podnikem v oblasti energetiky a průmyslu skupiny PPF podnikatele Petra Kellnera, česko-slovenské investiční skupiny J&T a bývalého partnera J&T Daniela Křetínského.

Na rozdíl od úspěšné energetické spolupráce nedošlo k realizaci ambiciózního plánu, dohodnutého českým a slovenským premiérem v roce 2008, kterým měly být spojeny české a slovenské nákladní železniční dopravy (vznikl by tak druhý největší evropský nákladní dopravce). Dle dostupných informací byl důvodem nesouhlas slovenské strany s pozdější privatizací společného podniku a nesouhlas s českým návrhem, aby majetkový podíl byl 57 % 43 % ve prospěch ČR (Slovensko si přálo 50 % ku 50 %).⁴⁰

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI STÁTŮM VISEGRÁDSKÉ SPOLUPRÁCE A RAKOUSKU: CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vláda do české středoevropské politiky vstoupila pouze v několika málo případech – při rozhodnutí o navázání diplomatických styků s Lichtenštejnskem, při rozhodnutí o nákupu rakouských obrněných vozidel Pandur a při projednávání materiálu k řešení polského územního dluhu. Kromě toho pochopitelně vláda vstupovala do tohoto rozměru zahraniční politiky jako garant sjednávání bilaterálních a multilaterálních smluv. Větší podíl na tvorbě středoevropské politiky tak měla konkrétní diplomacie vládních představitelů, která byla ve vztahu ke sledovaným státům více než aktivní – ať už hovoříme o diplomacii obou předsedů vlád v roce 2009, obou ministrů zahraničních věcí či ostatních resortních ministrů. Četnost středoevropských návštěv a kontaktů se ještě zvýšila díky českému unijnímu předsednictví, oslavám dvacátého výročí pádu železné opony a v neposlední řadě také díky nástupu nové vlády, neboť jak premiér, tak ministr zahraničních věcí musel vykonat tradiční středoevropské „seznamovací kolečko“ návštěv a přijetí. Středoevropský rozměr české zahraniční politiky také velkou měrou podporoval prezident Klaus, zejména pak ve vztahu k Polsku, Rakousku a Slovensku, tradičně se V. Klaus zúčastňuje i visegrádských prezidentských setkání. Problémem středoevropského působení V. Klause je skutečnost, že své kroky příliš nekonzultuje s MZV, což se může projevit právě např. na visegrádských summitech, kdy agenda není koordinována s MZV, či, v ještě vyhraněnější formě, při jeho znovuotevření minulostních otázek v souvislosti s jeho podpisem *Lisabonské smlouvy*. Středoevropskému rozměru nadále věnoval velkou pozornost předseda Senátu Přemysl Sobotka. Na parlamentní úrovni existují pravidla k setkávání ve formátu V4 a dokonce i ve formátu Regionálního partnerství, které jinak stále na významu spíše ztrácí (v roce 2009 proběhlo setkání na parlamentní úrovni ve Slovinsku).

Nejsilnější role při tvorbě středoevropské politiky nadále zůstává ministerstvu zahraničních věcí, které působí jako expertní i informační základna pro diplomacii na vyšších úrovních, i jako základní komunikační každodenní kanál prostřednictvím sítě ZÚ. Střední Evropa je v gesci Odboru střední Evropy. Tím, jak se nadále vytrácí spe-

cificky „středoevropská“ agenda, zvyšuje se role i dalších regionálních a tematických odborů, zaměřujících se např. na geografické priority středoevropských států – východní Evropy a Balkánu a priority tematické – energetiku, bezpečnostní otázky. Zejména v případě visegrádské spolupráce se vliv těchto dalších aktérů projevuje. Navíc, pokud bude nadále posilován trend „tematizace“ nejvyšších visegrádských setkání, bude kladen ještě větší důraz na koordinaci mezi středoevropským a dalšími tematickými a regionálními odbory (úzká koordinace se např. osvědčila před zmíněným „balkánským“ setkáním ministrů zahraničních věcí v Budapešti). Na pracovní úrovni zůstávají základními pilíři visegrádské spolupráce národní koordinátoři, kteří se setkávají většinou jednou za dva měsíce, spojnicí mezi nimi a vyššími diplomatickými úrovněmi jsou pak političtí ředitelé, kteří se v roce 2009 v rámci visegrádského formátu setkávali poměrně často. Nadále není důsledně naplňováno ustanovení z „contents of Visegrád cooperation“ (1999), dle níž by měla být agenda pro nejvyšší politická setkání projednávána na úrovni státních tajemníků – tuto roli však částečně přebírají právě političtí ředitelé.

Nejdynamičtěji ve visegrádské spolupráci narůstá role odborů evropských a zejména pak role SZ v Bruselu. Právě v souvislosti s visegrádskou spoluprací jsme již v minulosti psali o nutnosti hledání komunikačních a koordinačních kanálů v Bruselu, neboť nárůst evropské agendy, která je projednávána ve visegrádské formátu, si to vyžaduje. Jakékoli formalizaci či institucionalizaci visegrádské komunikace se sice V4 brání, určité návrhy, jak tuto komunikaci zefektivnit, však již padly, jako např. zvýšená komunikace mezi skupinou Antici, či návrh na konání videokonferencí států V4 vždy před jednáním GAC a FAC v Bruselu.

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA VŮČI STÁTŮM VISEGRÁDSKÉ SPOLUPRÁCE A RAKOUSKU V MEDIÁLNÍM PROSTORU

Česká média si v první polovině roku všimla českého působení v souvislosti s plynovou krizí, zejména *Hospodářské noviny* pak nastolovaly otázky vlivu finanční a hospodářské krize na středoevropský region a určitý prostor byl věnován i středoevropským reflexím českého předsednictví. Silně tematizované byly rovněž slovensko-maďarské vztahy, ovšem nikoli přímo v souvislosti s českou zahraniční politikou. Dostatečný prostor byl věnován středoevropské „minulostní agendě“ v souvislosti s požadavkem na výjimku z *Lisabonské smlouvy* prezidenta V. Klause. Celkově z mediálního prostoru téměř vymizela otázka JE Temelín, pochopitelně se objevovaly otázky stran vztahu střední Evropy vůči Rusku a USA v souvislosti s radarovou základnou a s americkým rozhodnutím ji v ČR nepostavit. Nejvíce mediálního prostoru bylo věnováno Slovensku, následovanému Polskem. Naopak visegrádská spolupráce se v médiích téměř neobjevovala, a pokud, pak pouze v souvislosti s konáním vrcholných summitů. Vztah k Rakousku byl nadále vykreslován jako nejméně pozitivní.

Sledované deníky (*Hospodářské noviny*, *Právo*, *Lidové noviny*, *Mf DNES*) se ve

svém tematickém záběru příliš neliší, sledovaly veřejně zajímavé kauzy, jako např. slovensko-maďarské spory, plynovou krizi, hospodářskou krizi atd. Obecně se střední Evropě nejdůležitěji věnovaly *Hospodářské noviny*, které obohatily svůj pohled i o ekonomickou dimenzi středoevropské politiky, která, jak je patrné i z výše uvedené analýzy, se postupně stává páteří středoevropské politiky. Slovensku se patrně nejvíce věnoval deník *Právo*. *Právo* rovněž věnovalo díl pozornosti přeshraniční spolupráci a regionálním projektům.

Celkově lze pozorovat trend větší diferencovanosti i rozšiřování tematického záběru informování o střední Evropě, což je pozitivní vývoj, zejména pak rozšiřování zájmu o přeshraniční spolupráci a o téma spjatá s energetikou.

ZÁVĚR

Česká středoevropská politika zaznamenala v roce 2009 několik změn, úspěchů i neúspěchů. Obecně lze říci, že i když nebyl nalezen (nebyl ani hledán) nějaký obecný strategický rámec středoevropské politiky (jak bilaterální, tak visegrádské), zvýšila se rychlost přípravy a realizace konkrétních pragmatických projektů, které v minulosti nebyly na pořadu dne. Visegrádská spolupráce nadále čeká na výraznější impuls, určitou cestou se zdá být větší tematizace vrcholných schůzek, bude nutné se také zamyslet nad formátem a přípravou stávajícího rotujícího předsednictví, což by mohlo přispět ke zvýšení efektivity spolupráce jak navenek, tak i spolupráce resortní, která celkově vzato spíše stagnuje, ba přímo upadá. Ve V4 je nadále patrný příklon k evropským tématům. Ekonomická krize donutila urychlit diskuse o sdílení zastupitelských úřadů (tato diskuse zasáhla celý region) a o modernizaci vojenské techniky. Hospodářské potíže také posílily koordinaci středoevropských centrálních bank a „protektionistickou“ identitu středoevropského prostoru. Došlo k protnutí obecného zájmu visegrádských států na energetické diverzifikaci, dobrá a přínosná koordinace panovala stran klimatických balíčků.

V bilaterálních relacích bylo jednoznačným úspěchem dlouho odkládané navázání diplomatických styků s Lichtenštejnskem, udržení klidu okolo JE Temelín a posílení spolupráce a komunikace s Polskem. V obchodních vazbách dochází ke stále hlubšímu propojování mezi jednotlivými státy, nejviditelnější je tento trend opět v oblasti energetické, kde si aktivně počínají zejména české firmy, a to především na Slovensku a v Polsku. Trvalým problémem je nedostatečné infrastrukturní napojení na Polsko a Rakousko, se kterým se v roce 2009 vůbec nepodařilo „pohnout“.

Jednoznačným deficitem české středoevropské politiky je nezájem politických aktérů o tuto problematiku a z toho vyplývající neexistence strategičtější debaty. Středoevropská politika byla rovněž v mnoha ohledech negativně ovlivněna březnovým pádem vlády a následným dlouhodobým působením nepolitické vlády. Zdá se, že se nedaří dostatečně propojovat užší střední Evropu (tj. visegrádské státy) s německou politikou a tím méně s tzv. „starými členskými státy“. Stejně tak se nedaří hledat silná témata pro spolupráci s Rakouskem, kdy navíc na obou stranách silněji zazněla tzv.

minulostní agenda.

Obecně však lze českou zahraniční politiku za rok 2009 označit za úspěšnou, neboť naplňuje hlavní deklarovaný cíl – tj. dobré vztahy se sousedy České republiky. Kritické tóny této kapitoly se spíše zaměřují na hledání způsobů, jak dále potenciál dobrých sousedských vztahů využít.

Poznámky

- ¹ *Calendar of the Hungarian Presidency of the Visegrad Group*, 15. 2. 2010 (materiál MZV ČR).
- ² Kořan, Michal (2010): *Visegrádska socializace a její dopad na české zájmy*. In: Handl, Vladimír–Drulák, Petr: *Hledání českých zájmů. Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- ³ *Report from the Meeting of Ministers of Foreign Affairs of the Visegrad Group countries*, Budapešť, 6. 10. 2009. On-line: (www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1117).
- ⁴ *Premiéři budou jednat o pozastavení dodávek ruského plynu*. Česká tisková kancelář, 7. 1. 2009.
- ⁵ Viz např. Růžička, Jan–Kořan, Michal (2006): *Totgesagte leben länger: Die Visegrad-Gruppe nach dem EU-Beitritt*. Osteuropa, 56/10.
- ⁶ *Egypt usiluje o statut pozorovatele v rámci visegrádské čtyřky*. Česká tisková kancelář, 14. 10. 2009.
- ⁷ *V jihoafrickém Kapském městě byl otevřen Visegrádský dům*. Zpravodajství ČRo, 26. 3. 2010. On-line: (www.rozhlas.cz/zpravy/afrika/_zprava/712650).
- ⁸ *Česká diplomacie ocenila Kaczyňského uznání okupace pohraničí*. Česká tisková kancelář, 3. 9. 2009.
- ⁹ Srovnání pozic vychází z Dančák, Břetislav (2009): *Česko-polské vztahy v bezpečnostní oblasti*. In Dančák, B.–Dostál, V.–Kořan, M.–Veselý, L.: *Analýza česko-polských vztahů vypracovaná pro Kancelář strategie, analýz a plánování Ministerstva zahraničních věcí ČR*. Nepublikovaný interní materiál.
- ¹⁰ Srovnání vychází Dostál, Vít (2009): *Spolupráce ČR a Polska v Evropské unii*. In Dančák, B.–Dostál, V.–Kořan, M.–Veselý, L.: op. cit.
- ¹¹ *Zpoždění D47 neúnosně zhorší dopravní situaci na severu Moravy*. Česká tisková kancelář, 2. 6. 2009.
- ¹² *Aero Vodochody polského výrobce helikoptér PZL zřejmě nezíská*. Česká tisková kancelář, 13. 8. 2009.
- ¹³ *Shell prodává podíl v České rafinérské, Unipetrol má zřejmě zájem*. Česká tisková kancelář, 9. 9. 2009.
- ¹⁴ *Česko chce, aby s ním Poláci úžeji komunikovali o Unipetrolu*. Česká tisková kancelář, 16. 12. 2009.
- ¹⁵ Obecné statistické informace o česko-polské obchodní výměně vycházejí z informací *Bussinesinfo.cz*, teritoriální inovace o Polsku. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/polsko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/71000792/).
- ¹⁶ *Škoda si drží v Polsku druhou pozici na automobilovém trhu*. Česká tisková kancelář, 28. 1. 2009.
- ¹⁷ *Rakousko ještě nerozhodlo, zda uvolní trh práce, bude debatovat*. Česká tisková kancelář, 9. 1. 2009.
- ¹⁸ Viz např. Kořan, Michal (2010): *Czech Foreign Policy in Austrian and Slovak Newspapers*. In: Drulák, P.–Braun, M. (eds.): *The Quest for the National Interest: A Methodological Reflection on Czech Foreign Policy*. Frankfurt nad Mohanem: Peter Lang.
- ¹⁹ *Podle průzkumu si 80 procent Rakušanů přeje uzavření Temelína*. Česká tisková kancelář, 15. 1. 2009.
- ²⁰ Kořan, Michal (2009): *Visegrádska spolupráce, Rakousko, Polsko a Slovensko v české zahraniční politice*. In: Kořan, M. a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: Analýza ÚMV*. Praha: Ústav

- mezinárodních vztahů, s. 114–115.
- ²¹ *Anfragebeantwortung*, 23. 11. 2009. On-line: (www.parlinkom.gv.at/PG/DE/XXIV/AB/AB_03056/fname_172899.pdf#search=%22bene%C5%A1%20statue%22).
- ²² *Rakousko odmítá výjimku v Lisabonské smlouvě pro Česko*. Česká tisková kancelář, 13. 10. 2010.
- ²³ *Vídeň ústup USA v otázce základny vítá, Slovensko bere na vědomí*. Česká tisková kancelář, 17. 9. 2009.
- ²⁴ *Battle Gross: EU není trpaslík ani obr*. NATOAKTUAL, 3. 8. 2009. On-line: (www.natoaktual.cz/battle-groups-eu-neni-ani-trpaslik-ani-obr-fgs-na_analyzy.asp?c=A090803_132503_na_analyzy_m02).
- ²⁵ *Česko-rakouské policejní týmy mají stále více práce*. Česká tisková kancelář, 2. 11. 2009.
- ²⁶ *Dolnorakouskou zemskou výstavu již zhlédlo 300 000 návštěvníků*. Česká tisková kancelář, 28. 9. 2009.
- ²⁷ *NSS: Územní plán Břeclavska nebyl schválen podle platných předpisů*. Česká tisková kancelář, 26. 11. 2009.
- ²⁸ *Mezi Znojmem a Šatovem dnes projel první elektrický vlak, z Vídně*. Česká tisková kancelář, 12. 11. 2009.
- ²⁹ *Zpracováno dle informací Bussinesinfo.cz, teritoriální informace o Rakousku*. On-line: (www.businessinfo.cz/cz/sti/rakousko-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000794/).
- ³⁰ *HN: Rakouský Vamed koupil provozovatele tří nemocnic a kliniky*. Česká tisková kancelář, 18. 9. 2009.
- ³¹ *Česko nechce vstupovat do střetů Slovenska s Maďarskem*. Česká tisková kancelář, 26. 8. 2009.
- ³² *Sme: České předsednictví má podle Lajčáka šanci získat „amnestii“*. Česká tisková kancelář, 27. 4. 2009.
- ³³ *Fico: Slovensko v EU zablokuje ČR výjimku, pokud nebude i pro Slovensko*. Česká tisková kancelář, 19. 10. 2009.
- ³⁴ *Paroubek chce reakci ministra zahraničí na maďarské extremisty*. Česká tisková kancelář, 16. 6. 2009.
- ³⁵ *Klaus demontoval, že mluvil o teritoriálních nárocích Maďarům*. Česká tisková kancelář, 12. 9. 2009.
- ³⁶ *Česko-slovenská Battle Group připravena*. Ministerstvo obrany ČR, AČR, 26. 6. 2009. On-line: (www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/cesko-slovenska-battle-group-pripravena-14417/).
- ³⁷ *Češi a Slováci chtějí propojit rozvojovou pomoc v Srbsku*. Česká tisková kancelář, 16. 4. 2009.
- ³⁸ *Slováci schválili společné zastoupení s Českem v MMF a SB*. Česká tisková kancelář, 22. 4. 2009.
- ³⁹ *JAVYS a ČEZ prý založí společný podnik do dvou měsíců*. Česká tisková kancelář, 29. 10. 2009.
- ⁴⁰ *Slovensko navzdory připomínkám obnovuje železniční holding*. E15, 12. 2. 2010.

Kapitola 6

Spolková republika Německo v české zahraniční politice

*Vladimír Handl*¹

VZTAH K NĚMECKU V ČESKÉM POLITICKÉM PROSTORU

Pro českou politickou scénu představoval vztah vůči SRN v roce 2009 vůbec nejdůležitější bilaterální relaci: Bez těsné a systematické spolupráce a německé podpory by ČR těžko relativně úspěšně obstála ve své jedinečné roli předsednického státu EU. Vztahy s německým partnerem měly ovšem zásadní význam také pro vývoj české ekonomiky a rozvoje příhraničních regionů. Depolitizovaná spolupráce se SRN v prakticky orientované „sousedské“ agendě byla dlouhodobě předmětem vnitropolitického konsenzu.

Stejně jako ostatní země, nebyla SRN zmíněna v programovém prohlášení vlády Jana Fischera z 1. června. Je výrazem normality vztahů, že se německý soused již neobjevoval jako zvláštní téma a byl vnímán v rámci regionu (rozvoj sousedských vztahů) a multilaterálních institucí (spolupráce v rámci EU a NATO).²

Běžná *nepolitická spolupráce* s Německem byla značně decentralizovaná a probíhala povětšinou mimo politickou sféru. Měla proto velmi stabilní charakter, změny v politické konstelaci se jí dotýkaly jen omezeně. Spíše než ideově-politické preference ovlivňovaly dynamiku spolupráce akceschopnost a institucionální kapacita odpovědných orgánů, rozsah finančních prostředků, ale také osobní a skupinové zájmy politických a administrativních aktérů propojených s podnikatelskou sférou.

Politická agenda vztahů se SRN se v roce 2009 soustředila na české předsednictví v EU. Nespektakulární charakter spolupráce ovšem v kontextu chybějící veřejné debaty o české politice v EU znamenal, že vnímání Německa jako evropského a mezinárodního aktéra za reálnou úroveň blízkosti české a německé politiky v EU zaostávalo. Přitom se potvrdilo, že pokud jde o efektivní působení v rámci EU, představuje Německo pro českou politiku nejvýznamnějšího partnera. Toto poznání sdíleli poprvé rovněž zastánci českého atlantismu. Vstřícný postup SRN vynikal zejména v kontrastu s asertivním postojem politiky francouzské. Mezinárodní spolupráce a závazky